

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 339.379

DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.31-7>

ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ПОСЛУГ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СИТУАЦІЯ ДО ТА В ПЕРІОД COVID-19

RESEARCH OF THE MARKET OF SERVICES IN LVIV REGION: SITUATION BEFORE AND AFTER THE COVID 19 PERIOD

Васильців Н.М.

кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»

Vasylytsiv Nadiya

Lviv Polytechnic National University

У статті здійснено аналіз обсягу реалізованих послуг підприємствами сфери послуг Львівської області. Обґрунтовано структуру обсягу реалізованих послуг за основними видами економічної діяльності у Львівській області. Із метою поліпшення ситуації в період пандемії COVID-19 на ринку послуг авторкою запропоновано: у страховій сфері зосередити увагу на витратах та рівні прибутковості, переорієнтувати страховиків на програму зміни ціни, оптимізувати витрати підрядників та постачальників; сформуувати програми дій щодо цифровізації; у банківській сфері пропонуємо поліпшити якість кредитного портфеля, НБУ доцільно продовжити до кінця пандемії дію спрощених правил оцінки кредитного ризику; у сфері освіти – сформуувати гнучкий графік навчання та стимулювати до самонавчання; у медицині доцільно максимізувати зусилля на використанні інноваційних технологій, поліпшенні умов у приймальних відділеннях, підвищенні рівня захисту як пацієнтів, так і лікарів; у туризмі доцільно акцентувати увагу на бюджетному стимулюванні туристичної галузі.

Ключові слова: обсяг реалізованих послуг, підприємства сфери послуг, COVID-19, туризм, страхування, медицина, освіта, банківська сфера.

В статье осуществлен анализ объема реализованных услуг предприятиями сферы услуг Львовской области. Обоснована структура объема реализованных услуг по основным видам экономической деятельности в Львовской области. С целью улучшения ситуации в период пандемии COVID-19 на рынке услуг автором предложено: в страховой сфере – сосредоточить внимание на расходах и уровне доходности, переориентировать страховщиков на программу изменения цены, оптимизировать расходы подрядчиков и поставщиков, сформировать программы действий по цифровизации; в банковской сфере предлагаем улучшить качество кредитного портфеля, НБУ целесообразно продлить до конца пандемии действие упрощенных правил оценки кредитного риска; в сфере образования – сформировать гибкий график обучения и стимулировать к самообучению; в медицине целесообразно сосредоточить усилия на использовании инновационных технологий, улучшении условий в приемных отделениях, повышении уровня защиты как пациентов, так и врачей; в туризме целесообразно акцентировать внимание на бюджетном стимулировании туристической отрасли.

Ключевые слова: объем реализованных услуг, предприятия сферы услуг, COVID-19, туризм, страхование, медицина, образование, банковская сфера.

The article analyzes the amount of services, provided by the enterprises of Lviv region. It is confirmed that the pandemic has negatively influenced the sphere development, but for medical industry, which has fast adapted to the situation by accumulating forces for its development. It is determined that in 2019–2020 the amount of fulfilled services reduced by 5%, whereas in the last five years, it increased by 26.4%. However, the amount of fulfilled services of professional, scientific and technical activities, increased twice, as well as the services of healthcare and social support. In 2019–2020, the amount of services fulfilled in the field of administrative and assistance increased 1.7 times; services fulfilled in the field of art, sport and recreation, as well as in the sphere of information and telecommunication – 1.6 times. The highest indices of the amount of services provided by the enterprises operating in

the field of services in Lviv region were marked in 2018 and made UAH 40 420.0 million, whereas in 2015 the index was the lowest and made UAH 29 758.9 million. The author supplies analysis of the amount of fulfilled services by the kinds of economic activities in Lviv region in 2015–2020. The research substantiates the structure of the amount of fulfilled services by the kinds of economic activities in Lviv region and identifies that in the period from 2015 to 2020, the largest share was taken by transport, storage, mail and courier services. To improve the situation at the market of services in the period of COVID 19 pandemic, the author suggests the following, particularly in the field of insurance, to focus on the costs and profitability level, to reorient the insurers to the program of price changes, to optimize the costs of contractors and suppliers; to shape a program of actions concerning digitalization; in the banking sphere, it is proposed to improve the quality of the credit portfolio, the NBU should prolong the simplified rules of the credit risk assessment until the pandemic end; in the field of education, to make a flexible schedule of training and to stimulate self-education; in the sphere of medical services, it is expedient to maximize the efforts to use innovative technologies, to improve conditions of emergency departments, to improve protection of patients and doctors; in the field of tourism, it is reasonable to pay attention to the budget stimulation of the tourism field.

Key words: amount of fulfilled services, enterprises of the field of services, COVID-19, tourism, insurance, medical sphere, education, banking sphere.

Постановка проблеми. Ринок послуг існує в єдності з товарним ринком і є одним із його різновидів, що розвивається у межах загальних законів ринкової економіки. Водночас він має низку специфічних ознак, що зумовлюють особливий підхід до підприємницької та маркетингової діяльності, основна функція яких – задоволення попиту на пропоновані послуги. Карантин, який триває в Україні через поширення коронавірусу, призвів до закриття майже всіх магазинів та закладів сфери послуг, окрім продовольчих крамниць, аптек та подібних об'єктів. Майже всі можливі сервіси перейшли в режим онлайн. Отже, виникає необхідність у дослідженні ринку послуг, здійсненні аналізу до та під час пандемії з метою виявлення основних проблем та пошуку шляхів їх усунення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти дослідження ринку сфери послуг розкрито у відомих вітчизняних та зарубіжних працях. Зокрема, С.В. Мочерний розкривав економічне тлумачення сфери послуг [8]; П.О. Куцик, О.І. Ковтун, Г.І. Башнянин [6, с. 208–222] обґрунтували механізм функціонування глобального ринку товарів і послуг. Управлінські процеси сфери послуг у своїх працях розкривали В.І. Куценко та Г.І. Трілленберг [5]; чинники розвитку міжнародної торгівлі послугами обґрунтовано в працях К.В. Антонюк [1]; систему сервісного управління більш ґрунтовно досліджували А.А. Мазараки та Н. Ведмідь [7, с. 5–18]. Проте й дотепер залишаються недостатньо вивченими питання, які стосуються зміни ринку послуг в умовах COVID-19: умови, причини, наслідки.

Постановка завдання. Основне завдання статті полягає у дослідженні ринку послуг Львівської області та аналізі ситуації до та в період COVID-19.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сфера послуг аналогічно іншим змушена адаптуватися до карантину, умов, які він створює. У сфері послуг «є труднощі, але катастрофи поки немає», – запевнила голова Всеукраїнської профспілки торгівлі Тетяна Ясько.

Проте, за її словами, від початку карантину цей сектор дуже змінився: заклади громадського харчування та непродуктові магазини зачинені, зменшився обсяг реалізованих ними послуг, однак вони налагоджують систему замовлення онлайн і доставки своїх товарів [11]. Досліджуючи обсяг реалізованих послуг підприємствами сфери послуг Львівської області (табл. 1), відзначимо, що за 2015–2020 рр. він зріс на 26,4%, а за останній рік скоротився на 5%.

Обсяг реалізованих послуг населенню на одну особу загалом за досліджуваний період зріс на 0,9%, а за останній рік скоротився на 18,5%. Найвищими показники обсягу реалізованих послуг підприємствами сфери послуг Львівської області були в 2018 р. і становили 40 420,0 млн грн, найменшим цей показник був у 2015 р. та становив 29 758,9 млн грн – це ще гірше, ніж навіть у період пандемії у 2020 р., хоча показник обсягу реалізованих послуг населенню на одну особу є досить близьким у 2015 р. та 2020 р.

Досліджуючи різні галузі послуг, відзначимо, що COVID-19 вплинув безпосередньо на кожну з них, ситуацію на окремих з них подано нижче.

1. Страхова сфера. В умовах карантинних заходів і зниження економічної активності страховики, які відвітувалися, продемонстрували зростання валових страхових премій (+4,4%) у першому півріччі. Загалом обсяг страхових премій за 2019 р. становив 21 млрд грн. COVID-19 помірно вплинув на страховиків, проте істотно позначився на кредитуванні небанківськими установами [3].

2. Банківська сфера. На тлі пандемії COVID-19, незважаючи на подальше здешевлення кредитів, попит як бізнесу, так і населення на кредити знижувався, що призвело до зменшення кредитного портфеля банків. Портфель чистих кредитів бізнесу (тобто портфель без урахування резервів) скоротився за I квартал 2020 р. на 6,3% у гривні та на 3,6% в іноземній валюті у доларовому еквіваленті. Портфель чистих кредитів населенню зменшився на 5% за квартал (-4,4% за квітень) уперше з початку 2017 р. У II кварталі 2020 р.

Таблиця 1

Обсяг реалізованих послуг підприємствами сфери послуг Львівської області

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. у % до 2015 р.	2020 р. у % до 2019 р.
Обсяг реалізованих послуг, млн грн	29 758,9	39 081,5	34 245,7	40 420,0	39 578,4	37 619,0	126,4	95,0
Обсяг реалізованих послуг населенню, млн грн	6 638,2	7 951,1	8 712,0	9 455,4	8 156,7	6 615,5	99,7	81,1
Частка послуг, реалізованих населенню, у загальному обсязі, %	22,3	20,3	25,4	23,4	20,6	17,6	78,9	85,4
Обсяг реалізованих послуг населенню на одну особу, грн	2 617,6	3 137,7	3 441,0	3 743,5	3 240,6	2 641,0	100,9	81,5

скорочувалася частка непрацюючих кредитів, зокрема в державних банках, унаслідок списань. Рівень покриття непрацюючих кредитів резервами зріс за квартал на 1,2 в. п., до 96,8%, оновивши історичний максимум [9].

3. Освіта теж зазнала певних змін у період пандемії. Зокрема, Україна закрила всі заклади освіти для відвідування з 12 березня 2020 р., коли в країні починалася епідемія і було підтверджено перші випадки захворювання. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів (КМУ) № 211 від 11 березня 2020 р., на всій території країни впроваджувався карантин, і здобувачам освіти заборонено відвідувати заклади освіти всіх рівнів [4]. 1,6 млрд студентів у понад 190 країнах постраждали від закриття шкіл та університетів. Криза такого масштабу вимагає пропорційної реакції, проте освіта отримала мінімальну підтримку від уряду заходів для стимулювання економіки [2]. Наслідками дистанційного навчання є погане харчування, стрес як для вчителів/викладачів, так і для учнів/студентів, невідповідність батьків до дистанційної освіти, економічні втрати, непередбачене навантаження на систему охорони здоров'я, зростання випадків виключення із закладу освіти, збільшення рівня насильства та експлуатації, соціальна ізоляція, труднощі з вимірюванням та перевіркою засвоєння знань.

4. Медицина. Пандемія змусила медичну спільноту переглянути своє ставлення до сучасних технологій. Зросла увага у напрямі застосування нової техніки, особливо це стосується віддаленого діагностування та дистанційного керування обладнанням. Це також підтверджують дослідження Roland Berger Тило Кальтенбах (Thilo Kaltenbach). Телемедицину вважають одним із ключових трендів 76% представників галузі, які брали участь у дослідженні. У ньому, зокрема, згадується опитування німецьких пацієнтів, серед яких до пандемії лише кожен п'ятий був готовий отримувати лікарські консультації у відеорежимі, а вже в липні 2020 р., після першого карантину, таку готовність виявляв кожен

третій. Зміну настроїв викликали, головним чином, побоювання заразитися під час очного прийому у лікаря [11].

5. Туризм. «Для сфери туристичних послуг у період коронакризи споживачі послуг надають перевагу щодо: вибору коротших термінів відпочинку, переважання індивідуального пересування (автотуризм) та індивідуального розміщення, вибору оздоровчого, морського та сільського туризму. Коронакриза спричинила зміни у вподобаннях споживачів, прискорюючи впровадження онлайн-технологій, приділяючи більшу увагу гігієні та здоровому способу життя, активнішому використанню безготівкових і безконтактних методів оплати та засобів адресної доставки» [10].

Досліджуючи різні види діяльності у Львівській області за 2015–2020 рр., у період пандемії та до цього, відзначимо, що в 2015–2020 рр. обсяг реалізованих послуг скоротився на 5%, а за останні п'ять років зріс на 26,4%. Більше ніж у два рази зріс обсяг реалізованих послуг професійної, наукової та технічної діяльності, а також послуги охорони здоров'я та надання соціальної допомоги. За 2020–2019 рр. більше ніж у 1,7 рази зростають обсяги реалізованих послуг у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування; 1,6 рази – у сфері мистецтва, спорту, розваг та відпочинку, а також у сфері інформації та телекомунікацій. Зменшуються обсяги реалізованих послуг у сфері операцій із нерухомим майном – на 14,7% та тимчасового розміщення й організації харчування – на 42,9%. Дещо гіршими є показники за 2019–2020 рр.: зростають обсяги реалізованих послуг тільки у сфері освіти, інформації і телекомунікацій та у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (табл. 2).

Досліджуючи структуру обсягу реалізованих послуг за основними видами економічної діяльності у Львівській області, відзначимо, що найбільшу питому вагу з 2015 до 2020 р. становлять транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність, хоча обсяг цих послуг за

Таблиця 2

Обсяг реалізованих послуг за основними видами економічної діяльності
у Львівській області за 2015–2020 рр., млн грн

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. у % 2015 р.	2020 р. у % 2019 р.
	2	3	4	5	6	7	8	9
Усього	29758,9	39081,5	34245,7	40420,0	39578,4	37619,0	126,4	95,0
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	11845,0	18758,2	12280,5	14333,0	14324,5	13826,8	116,7	96,5
Тимчасове розмішування й організація харчування	1612,9	2066,6	2608,6	2932,6	2753,2	921,3	57,1	33,5
Інформація та телекомунікації	5339,3	6497,1	7208,5	8968,6	7670,9	8374,9	156,9	109,2
Операції з нерухомим майном	5561,7	5181,4	3928,5	4743,2	4765,6	4745,1	85,3	99,6
Професійна, наукова та технічна діяльність	1416,9	1747,9	2241,6	2991,8	2964,8	2836,8	200,2	95,7
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1911,6	2418,5	2905,3	2916,4	3266,9	3298,5	172,5	101,0
Освіта	864,8	881,1	1000,8	1103,6	1154,9	1258,8	145,6	109,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	953,8	1212,2	1626,5	1972,1	2172,4	1983,2	207,9	91,3
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	162,2	219,4	323,6	330,6	386,9	261,0	160,9	67,5
Надання інших видів послуг	90,5	99,2	121,7	128,1	118,2	112,6	124,4	95,3

Таблиця 3

Структура обсягу реалізованих послуг за основними видами економічної діяльності у Львівській області

Показники	Роки									Відхилення		
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020 р. до 2015 р.	2020 р. до 2019 р.	8	9	8	9
Усього	100	100	100	100	100	100	-	-	-	-	-	-
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	39,8	48,0	35,9	35,5	36,2	36,8	-3	0,6	-3	-3	-3	0,6
Тимчасове розмішування й організація харчування	5,4	5,3	7,6	7,3	7,0	2,4	-3	-4,6	-3	-3	-3	-4,6
Інформація та телекомунікації	17,9	16,6	21,0	22,2	19,4	22,3	4,4	2,9	4,4	4,4	4,4	2,9
Операції з нерухомим майном	18,7	13,3	11,5	11,7	12,0	12,6	-6,1	0,6	-6,1	-6,1	-6,1	0,6
Професійна, наукова та технічна діяльність	4,8	4,5	6,5	7,4	7,5	7,5	2,7	0	2,7	2,7	2,7	0
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	6,4	6,2	8,5	7,2	8,2	8,8	2,4	0,6	2,4	2,4	2,4	0,6
Освіта	2,9	2,3	2,9	2,7	2,9	3,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	3,2	3,1	4,7	4,9	5,5	5,3	2,1	-0,2	2,1	2,1	2,1	-0,2
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,5	0,6	0,9	0,8	1,0	0,7	0,2	-0,3	0,2	0,2	0,2	-0,3
Надання інших видів послуг	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3	0	0	0	0	0	0

досліджувані періоди скоротився на три пункти. Досить високою є питома вага обсягів реалізованих послуг інформації та телекомунікації, яка з 2015 до 2020 р. зросла на 4,4%. Найнижчою є питома вага обсягу реалізованих послуг сфери мистецтва, спорту, розваг та відпочинку. Ця тенденція спостерігається за весь досліджуваний період у Львівській області (табл. 3).

Загалом можемо спостерігати погіршення ситуації на ринку сфери послуг за винятком медицини, яка зробила значний крок у напрямі застосування інноваційних технологій та набуття досвіду поведінки в умовах пандемії.

Для поліпшення ситуації в період пандемії COVID-19 на ринку послуг пропонуємо таке:

1. У страховій сфері підприємцям доцільно зосередити увагу на витратах та рівні прибутковості. Доцільно переорієнтувати страховиків на програму зміни ціни включно з урахуванням короткострокових рішень щодо заробітної плати й пільг для працівників; оптимізації витрат підрядників та постачальників; моделі розташування й надання послуг; програми дій щодо цифровізації; управління постачальниками і зменшення ризиків ланцюжків постачання.

2. У банківській сфері пропонуємо акцентувати увагу на поліпшенні якості кредитного портфеля, що може, своєю чергою, призвести до зростання відрахування в резерви. Щоб сприяти проведенню ефективних реструктуризацій для боржників, що постраждали внаслідок карантинних заходів, НБУ доцільно продовжити до кінця пандемії дію спрощених правил оцінки кредитного ризику. Для підвищення швидкості виведення нових продуктів на ринок банкам необхідно використовувати гнучкі фінансові технології, розширити партнерство з платіжними компаніями й фірмами електронної комерції. Актуальним є застосування цифрової і безготівкової економіки, яка відкриває нові можливості для нішевих стартапів з інноваційними ідеями. Банкам потрібно застосовувати додаткові підходи і методики, які дадуть змогу зробити їхню роботу ефективною у віддаленому режимі та забезпечать необхідний рівень взаємодії та креативності команди.

3. У сфері освіти доцільно акцентувати увагу на гнучкому графіку навчання, можливості поєднання роботи і навчання, можливості опанування додаткових компетенцій, курсів та підвищення мотивації до самонавчання.

4. У медицині в період пандемії доцільно акцентувати увагу на оновленні устаткування лікарень, використанні інноваційних технологій, поліпшенні умов у приймальних відділеннях, підвищенні рівня захисту як пацієнтів, так і лікарів.

5. Туризм дещо обмежений поширенням коронавірусу. Пропонуємо акцентувати увагу на бюджетному стимулюванні туристичної галузі. Доцільно акцентувати увагу на мінімізації наслідків пандемії коронавірусу, зокрема доцільно розширити гарантії забезпечення функціонування ринку (перенесення заброньованих номерів на пізній термін або відшкодування їх вартості, оптимізовані програми лояльності, підтримка спільнот), упровадження обов'язкових заходів із захисту здоров'я й безпеки та внутрішньої реорганізації (скорочення, відпустки без збереження заробітної плати, скорочення/відмова від капітальних вкладень).

Висновки. Отже, за результатами проведеного дослідження ринку послуг у період пандемії та до нього можемо вкотре довести, що пандемія негативно вплинула на його розвиток. Проте винятком є медицина, яка досить швидко адаптувалася до ситуації, акумулювавши сили на власний розвиток. Провівши дослідження обсягу реалізованих послуг у 2015–2020 рр., встановлено, що ринок послуг скоротився на 5%, а за останні п'ять років зріс на 26,4%. При цьому більше ніж у два рази зріс обсяг реалізованих послуг професійної, наукової та технічної діяльності, а також послуги охорони здоров'я та надання соціальної допомоги. За 2019–2020 рр. більше ніж у 1,7 рази зросли обсяги реалізованих послуг у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування; 1,6 рази – у сфері мистецтва, спорту, розваг та відпочинку, а також у сфері інформації та телекомунікацій. У структурі обсягу реалізованих послуг за основними видами економічної діяльності у Львівській області найбільшу питому вагу в 2015–2020 рр. становлять транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність.

Для поліпшення ситуації в період пандемії COVID-19 на ринку послуг запропоновано: у страховій сфері – зосередити увагу на витратах та рівні прибутковості, переорієнтувати страховиків на програму зміни ціни, оптимізувати витрати підрядників та постачальників, сформувати програми дій щодо цифровізації; у банківській сфері пропонуємо поліпшити якість кредитного портфеля, НБУ доцільно продовжити до кінця пандемії дію спрощених правил оцінки кредитного ризику; у сфері освіти – сформувати гнучкий графік навчання та стимулювати до самонавчання; у медицині доцільно максимізувати зусилля на використанні інноваційних технологій, поліпшенні умов у приймальних відділеннях, підвищенні рівня захисту як пацієнтів, так і лікарів; у туризмі доцільно акцентувати увагу на бюджетному стимулюванні туристичної галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонюк К.В. Визначальні фактори розвитку сучасної міжнародної торгівлі послугами. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 6. С. 46–51. URL: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/11.pdf> (дата звернення: 12.06.2021).

2. Відновлення освіти для покоління COVID-19 та пріоритетність інвестицій. URL: <https://pon.org.ua/novyny/8475-vdnovlennya-osviti-dlya-pokolnnya-covid-19-ta-proritetnst-nvesticy.html> (дата звернення: 12.06.2021).
3. Звітність за перше півріччя 2020 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/covid-19-pomirno-vplivuv-na-strahovikiv-prote-istotno-poznachivsvya-na-kredituvanni-nebankivskimi-ustanovami--zvitnist-za-pershe-pivrichchya-2020> (дата звернення: 12.06.2021).
4. Коронавірус та освіта: аналіз проблем і наслідків пандемії. URL: <https://cedos.org.ua/researches/koronavirus-ta-osvita-analiz-problem-i-naslidkiv-pandemii/> (дата звернення: 12.06.2021).
5. Куценко В.І., Трілленберг Г.І. Менеджмент сфери послуг. URL: <http://www.rvps.kiev.ua/PUBLIK/Mono49.html> (дата звернення: 12.06.2021).
6. Куцик П.О., Ковтун О.І., Башнянин Г.І. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку. URL: <http://www.lac.lviv.ua/akademija/novini/novinadetalnishe/article/viishla-z-druku-monografija-globalna-ekonomika-princi/> (дата звернення: 12.06.2021).
7. Мазаракі А., Ведмідь Н. Сервісна концепція управління підприємствами санаторно-курортної сфери. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vkn-teu_2013_5_2 (дата звернення: 12.06.2021).
8. Економічний енциклопедичний словник : у 2-х т. / С.В. Мочерний та ін. Львів : Світ, 2006. Т. 2. 568 с.
9. Огляд банківського сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kreditniy-portfel-bankiv-skorotivsvya-a-pributok-zmenschivsvya-vnaslidok-covid-19-ta-karantinu--oglyad-bankivskogo-sektoru> (дата звернення: 12.06.2021).
10. Погребняк Л., Дудяк Р., Бугіль С. Вплив пандемії COVID-19 на стан туристичного та рекреаційного бізнесу в Україні. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1180809.pdf> (дата звернення: 12.06.2021).
11. COVID-19 и медицина будущего: пандемия ускорила инновации в здравоохранении. URL: <https://www.dw.com/ru/covid-19-i-medicina-budushhego-pandemija-uskorila-innovacii/a-56697529> (дата звернення: 12.06.2021).
12. Сфера послуг і карантин: що змінилося для малого бізнесу. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/sfera-poslugh-i-karantyn/30500236.html> (дата звернення: 12.06.2021).

REFERENCES:

1. Antoniuk K.V. (2015) Vyznachalni faktory rozvytku suchasnoi mizhnarodnoi torhivli posluhamy [Essential factors of development of the modern international trade of services]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 6, pp. 46-51. Available at: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/11.pdf> (accessed 12 June 2021).
2. Vidnovlennia osvity dlia pokolinnia COVID-19 ta priorytetnist investytsii [Recovery of the education for the COVID 19 generation and priority of investments]. Available at: <https://pon.org.ua/novyny/8475-vdnovlennya-osviti-dlya-pokolnnya-covid-19-ta-proritetnst-nvesticy.html> (accessed 12 June 2021).
3. Zvitnist za pershe pivrichchia 2020 [Reports for the first half of 2020] Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/covid-19-pomirno-vplivuv-na-strahovikiv-prote-istotno-poznachivsvya-na-kredituvanni-nebankivskimi-ustanovami--zvitnist-za-pershe-pivrichchya-2020> (accessed 12 June 2021).
4. Koronavirus ta osvita: analiz problem i naslidkiv pandemii [Coronavirus and education: analysis of the pandemic problems and consequences]. Available at: <https://cedos.org.ua/researches/koronavirus-ta-osvita-analiz-problem-i-naslidkiv-pandemii/> (accessed 12 June 2021).
5. Kutsenko V.I., Trillenberh H.I. (2007) Menedzhment sfery posluh [Management of the sphere of services]. Available at: <http://www.rvps.kiev.ua/PUBLIK/Mono49.html> (accessed 12 June 2021).
6. Kutsyk P.O., Kovtun O.I., Bashnianyn H.I. (2015) Hlobalna ekonomika: pryntsyipy stanovlennia, funktsionuvannia, rehuliuwannia ta rozvytku [Global economy: principles of establishment, performance, regulation and development] Available at: <http://www.lac.lviv.ua/akademija/novini/novinadetalnishe/article/viishla-z-druku-monografija-globalna-ekonomika-princi/> (accessed 12 June 2021).
7. Mazaraki A., Vedmid N. (2013) Servisna kontseptsiia upravlinnia pidpriemstvamy sanatorno-kurortnoi sfery [Service concept of management of the enterprises of the sanatorium and resort sphere]. Available at: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vkn-teu_2013_5_2 (accessed 12 June 2021).
8. Mochernyi S. V., Larina Ya. S., Ustenko O. A., Yurii S. I. (2006) Ekonomichnyi entsyklopedychnyi slovnyk [Economic encyclopedic dictionary]. Lviv: Svit. (in Ukrainian)
9. Ohliad bankivskoho sektoru [Review of the banking sector]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kreditniy-portfel-bankiv-skorotivsvya-a-pributok-zmenschivsvya-vnaslidok-covid-19-ta-karantinu--oglyad-bankivskogo-sektoru> (accessed 12 June 2021).
10. Pohrebniak L., Dudiak R., Buhil S. (2020) Vplyv pandemii COVID-19 na stan turystychnoho ta rekreatsiinoho biznesu v Ukraini [Impact of the COVID-19 pandemic on the conditions of tourism and recreation business in Ukraine]. Available at: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1180809.pdf> (accessed 12 June 2021).
11. COVID-19 i meditsina budushcheho: pandemiya uskorila innovatsii v zdravookhramenii [COVID-19 and the medicine of the future: pandemic has forced innovations in the healthcare sphere]. Available at: <https://www.dw.com/ru/covid-19-i-medicina-budushhego-pandemija-uskorila-innovacii/a-56697529> (accessed 12 June 2021).
12. Sfera poslugh i karantyn: shcho zmynylosia dlia maloho biznesu. Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/sfera-poslugh-i-karantyn/30500236.html> (accessed 12 June 2021).